

PREŠERNOVO

GLEDALIŠČE

V K R A N J U

TELEFON ŠTEVILKA 355

Gledališki list

SEZONA

1946 - 1947

5

IVAN CANKAR

POHUJŠANJE V DOLINI ŠENTFLORJANSKI

Cena din 3.—

GLEDALIŠKI LIST

PREŠERNOVEGA GLEDALIŠČA V KRANJU

1946—1947 ★ ŠTEV. 5

Ivan Cankar:

Pohujšanje v dolini šentflorjanski

Premiera 6. februarja 1947

NAŠ VELIKI PESNIK

(Misli ob Prešernovem tednu 1947)

Prešernovo gledališče v Kranju se v teh dneh z globokim spoštovanjem pridružuje spominskim in kulturnim slovesnostim, ki jih prireja naše ljudstvo po vsej slovenski domovini v čast prvaku naših pesnikov, doktorju Francetu Prešernu.

Dvoje razlogov imamo, da prav mi te dneve slovenske kulture doživljamo globlje in toplejše. Naše gledališče nosi pesnikovo ime, naše gledališče dela in ustvarja v mestu, ki ga je doletela čast, da hrani pesnikove posmrtno ostanke.

Zato so misli nas vseh, igralcev, režiserjev, sodelavcev in prijateljev Prešernovega gledališča, v Prešernovem tednu zbrane in posvečene pesnikovi umetnosti, njegovi dragoceni dediščini, njegovim človeškim idealom, vsečloveški ljubezni in njegovemu naprednemu svetovnemu nazoru. Že pred stoletjem nam je pokazal pot k resnični svobodi, enakosti in bratstvu. Pokazal nam je pot, ki nas je privedla v čas, ko si sami volimo postave. Pel nam je o dneh, ko se vremena nam zjasne.

Četudi ni dal Prešeren nobenega izrazito dramsko-pesniškega dela, je vendar stal svojemu prijatelju Andreju Smoletu zvesto ob strani, ko je ta prepesnjeval svojega „Varha“. Slovensko dramsko slovstvo je takrat imelo le nekaj Linhartovih predelav. Vendar je Prešernov jezik še danes ves živ tudi v dramskih delih naših dni, ki črpajo jezikovno bogastvo in lepoto iz dragocene kristalne čaše pesnikove slovenščine.

Lep, pristen in iskren jezik pa je vrlina vseh resničnih dramskih umetnin. Z odra naj sliši ljudstvo svojo lastno, nepopačeno govorico. Z odra hočemo govoriti tako, da nas bodo vsi razumeli, da bomo vse prepričali in pridobili spoštovanje naši sladki materini govoric.

Č. Z

Pohujšanje v dolini šentflorjanski

(Farsa v treh aktih)

Predno je vzel v roke bič, si je tokrat Cankar nadel obleko klovna, si posipal z moko obraz, nato pa zamahnil, da je zaskelelo vso rodoljubno srenjo iz doline šentflorjanske. Burkasto razposajen, poln grenkega zasmeha in vendar včasih grozotno tragičen je v „Pohujšanju“ obračun s svetohlinsko moralno tedanje naše družbe. Groteskni smeh, ki skozi vsa tri dejanja tako ostro zveni z odra, pa ni sproščeni krohot razigranega dobrovoljneža, temveč trpko, sarkastično zasmehovanje, ki naj prikrije solzo v očeh, žalost v duši. Pod smešno masko klovna slutimo trpeče lice nesrečnega, razočaranega ljubimca. Domovina je tista ljubica, v katero je tako zaljubljen, da mu je vsak grm v Močilniku ljubši od vse prostrane tujine. „Toda žalostno je, da človek ne more pokazati svoje ljubezni drugače nego z zasmehom in s hudo besedo.“ Zasmeh in hude besede pa zmeraj rode jezo in razočarani ljubimec ni brez razloga položil Petru na jezik tožече ga vzklika: „O domovina, ti si kakor vlačuga: kdor te ljubi, ga zasmehuješ.“ Prebridko se je za vsa zasmehovanja maščevala dolina šentflorjanska. Cankar pa je bil preveč umetnik s čistim srcem, hrepenenje po lepoti ni nikdar ugasnilo v njegovi duši, da bi se mogel s Krištofom Kobarjem odreči svoji umetnosti in si kot tal in kontrabandar pridobiti ugled in spoštovanje doline šentflorjanske.

Dolina šentflorjanska, njene grešne, hinavske in svetohlinske „čednosti“ je slikal Cankar, odkar je postal pisatelj. Nikdar prej pa jih ni osvetlil s tako jarko in neusmiljeno lučjo, kot v „Pohujšanju“. Tako se zdi, da na odru ne gledamo živih ljudi, temveč duhovite karikature in Cankar sam je za prvo uprizoritev (v ljubljanskem gledališču 1. decembra 1907) naročil takratnemu intendantu Juvančiču, naj igralci vse njegove besede in označene geste karikirajo, naj „igrajo z isto razposajeno zlobnostjo, kakor sem jaz besede pisal“. In vendar se gibljejo na odru ljudje iz mesa in kosti, prav isti ljudje, kakor jih še danes srečujemo po naših malih mestih in trgih. Samo pred izkrivljeno zrcalo jih je postavil, ki je groteskno izobličilo njihov izgled v vseh razsežnostih tako, da jih jedva še razpoznamo.

Zupana z županjo, dacarja z dacarko, čednostno ekspeditrico in druge rodoljube, ki so „pošteni ljudje“, vso to žalostno in nezaželjeno procesijo je nanizal Cankar kot jagode na molek hinavščine na dolgo čvrsto nit in jih pripeljal na oder. Niso njihove grehote to, kar biča; njihova „poštenost“ je, odeta v

lažnjivi plašč spodobnosti in hlimbe, je tista, ki bije po njej. Ta plašč je strgal Cankar z njih in jih pokazal gole v vsej njihovi hlimbi, laži in slinastem poželjenju, s katerim brskajo po pohujšanju in se z navidezno ogorčenostjo umazano naslanjajo nad lepoto.

Peter in Jacinta stojita na drugem bregu. Ni mostu s tega na oni breg. Nedolžni učitelj Sviligoj, ki se edini uspešno upira pohujšanju, kajti naivno, a iskreno rodoljubarstvo v njem ni poštenost premagala skušnjavo, je trhla brv. Star je že ta učitelj Sviligoj, „naočnike ima, slabo vidi in blago misli in kolena se mu tresejo“. Sam ni grešnik, zato greha ne pozna in ga ne sodi. Krištof Kobar, imenovan Peter, je umetnik in razbojnik. Nekoč je bil umetnik s čistim in vročim srcem, pa ga je domovina opljuvala in zavrgla. Postal je hladen, preračunljiv — razbojnik — in si pridobil v dolini šentflorjanski ugled, češčenje in bogastvo. V to novo življenje ga spremlja popotna spremljevalka iz prejšnjih dni, čudežna Jacinta — večna in neminljiva Lepota. Lepota, ki se ji hoče častilcev in občudovalcev, lepota, ki je rodoljubarstvu in malomeščanstvu vedno greh in pohujhanje, kot mu je bila Cankarjeva umetnost „pohujšanje“.

Storija farse je groteskna in duhovita. Domnevna nezakonska sirota, ki ji je pred petindvajsetimi leti očetovala skoraj vsa dolina šentflorjanska, napravi kontrakt z zlodjem, da bo z njeno pomočjo pohujšal in ujel v svoje mreže vse čednostne prebivalce doline. Hudič pa se je zavezal, da oskrbi Petru prijetno življenje. Svojo obljubo zlodej izpolni, za dolino šentflorjansko pa je opeharjen, ker tu ni več kaj pohujšati. Dolina je pohujšana bolj, kot je treba, tako je čednostna, da je zapeljala v nečistost zlodeja samega. Peter pa je še hudiča samega prehudičil, kajti izkaže se, da je sirota, ki je zapisala svojo dušo peklu, nekdo čisto drug in ne ta, ki mu je zlodej služil za hlapca. Dolina šentflorjanska je v tem vražjem plesu zbegana, brez glave, plazi se k ofru, ko pa se nezaželjeni gostje odpravijo odtod, Peter z Jacinto na belo cesto, zlodej „k svoji materi in brezdanji paradiž“, se rodoljubi znajdejo, potrkajo si na prsa, „kajti neomajana je ostala čednost doline šentflorjanske“, pod njenim banderom zapojejo himno, pohujšanju navkljub.

Uprizoritev te žolčne farse, v kateri se žgoča satira prepleta s simbolizmom in liričnimi vložki, ni lahka stvar. Simbolizem in alegorika sta neotipljiva in jih ni mogoče do zadnjih podrobnosti presaditi v resničnost. V prvi, krstni uprizoritvi pred prvo svetovno vojno je bila režija in igra realistična, kasneje pa so farso pri sicer še realistični sceni pričeli stilizirati. Zadnje uprizoritve v poklicnih gledališčih pa so z realistično opremo prelomile in nam pokazale čisto stiliziran oder.

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE - KRANJ

V četrtek 20. februarja 1947 ob 20. uri **Izven**

V nedeljo 23. februarja 1947 ob 16. uri **Izven**

Pohujšanje v dolni šentflorjanski

SPISAL: IVAN CANKAR

FARSA V Treh aktih

REZIJA: BRATKOVIČ FRANCE

OSBE:

Krištof Kobar, imenovan Peter, umetnik in razbojnik	Ado Klavora
Jacinta, popotnica, družica njegova	Sonja Hlebš
Zupan	Ivan Grašič
Zupanja	Božena Igljč
Dacar	Milan Vertovšek
Dacarka	Milada Vařacha
Ekspeditorica	Minka Kocmur
Učitelj Sviligoj	Stane Rode
Notar	Fric Likar
Stacunar	Jože Horvat
Stacunarka	Rezka Mihelčič
Cerkovnik	France Trefalt
Debeli človek	Julij Luxa
Popotnik	Janez Završnik
Zlodej	France Bratkovič

Vrši se farsa v dolni šentflorjanski

Po drugem delu daljši odmor

Cene običajne. - Prodaja vstopnic dan pred predstavo in dan predstave, obakrat od 10.—12. in od 18.—20. ure pri blagajni v Prešernovem gledališču

Dvoje poročil

(„VDOVA ROŠLINKA“ — „NA STRAŽI“)

Pred tedni je naša gledališka družina uprizorila v Trefaltovi režiji Golarjevo „Vdovo Rošlinko“. — Prav je, da pride od časa do časa na oder kaj veselega in vedrega. Ker pa Slovenci prav bolujemo radi pomanjkanja dobrih humoristov in zaznamujemo v svoji literaturi le troje imen šaljivcev (Murnik, Feigel in Milčinski), je zelo težko najti dobrih domačih komedij. Iz te stiske nas rešuje Cvetko Golar z nekaterimi svojimi deli.

Uprizoritev „Vdove Rošlinke“ je bila kar zadovoljiva, če pomislimo na kratek čas študija in na pičlo število sposobnih igralcev, s katerimi razpolaga naše gledališče. Zato moramo z ljubeznivimi očmi gledati na sleherno delo, ki premore te težave. Naša uprizoritev je bila harmonična in estetsko odgovarjajoča. Gerdejeva, Reš in Trefalt so bili prav trdni v svojih vlogah. Ostale epizodne vloge pa bi morale biti bolj izbrušene. Sicer pa je predstava v celoti občinstvu ugajala in upam, da je poanta komedije, ki je vzgojno važna, bila zadostno osvetljena: smešnost vraževerstva, ogabnost licemerskega pobožnjaštva, zoprnost kmečkega računarstva in lažimorale — na drugi strani pa zmaga mladosti in resnične ljubezni.

Drugo igro in sicer dramo Viktorja Cara Emina „Na straži“ je zrežiral Peter Malec z njemu lastno gotovostjo. Predstava je resno izzvenela, saj je bila uprizorjena v dneh, ko je šlo za usodo Trsta in našega Primorja. Zelo, zelo umestno je pred takimi in podobnimi igrami še pred dvigom zavese spregovoriti občinstvu o delu, o avtorju — pojasniti pomen in namen igre ter opozoriti na problem, ki ga delo obravnava.

Dramo „Na straži“ ni lahko uprizoriti. Vsa teža leži na bledi, ne na situacijski igri. To dramo ne smemo gledati le z očmi pač pa z dušo, s srcem. — Tragedija, ki se v drami razvija, ni le osebna, pač pa vsenarodna. Ko sočustvujemo in trpimo z ljudmi na odru, imamo pred očmi vso to dramo potisočerjeno. Ko vzemo z odra o nesreči in sramoti, ki je doletela zavedno istrsko dekle, mislimo na vse one slovenske deklice, ki so v tej vojni postale žrtev laškega in švabskega nasilja.

Drama „Na straži“ je bila uprizorjena in od občinstva sprejeta s spoštovanjem in pieteto do najstarejšega živečega hrvaškega pisatelja, prekaljenega borca za pravice istrskega ljudstva. Igra sama pa nam je pokazala dvoje novih obrazov naše Hlebševе in našega Reša. Z doživljanjem in veliko resnobo sta

dajala igri visoko raven, ki so se ji radi podredili tudi njuni soigralci. Prav posebno dobra je bila igra Iglíčeve, ki je neverjetno prepričala s svojo južnjaško vlogo. — Nekaj pa moram pripomniti glede tempa igranja: tam ob toplem morju, posebno še naši čakavci okrog Opatije, so prav živahni ljudje, hitrih kretenj, hitre govornice, naglih izbruhov. V tem pogledu bi morala biti naša igra drugačna. Seveda je težko nam, zadržanim Gorenjcem, kar na lepem spremeniti temperament. Toda prav v tem je umetnost igranja: uživati se, predati se ves — in zaživeti drugega človeka, človeka, ki ga moraš predstavljati na odru. — Če ne bi vedel, kako težko je amaterskemu odru priti do novih kulís, bi še pripomnil glede scene, da je bila barvno in svetlobno premalo ubrana z vsebino igre. Namesto sinje sobe in svetlozeleno pokrajine bi morala biti škrlatna soba in olivno zelena pokrajina. Vendar scena ni resno motila, ker je bila igra ves čas solidna in trdna.

C. Z.

N A P A K E,

KI JIH MORAMO POPRAVITI

Kranj je razmeroma veliko mesto. V njem živi čez 8000 delavcev in delovnih inteligentov. Človek bi mislil, da v takem mestu kar kipi od zanimanja za kulturo in prosveto.

Dejstvo pa je, žal, drugačno. Ponovno so bili že sklicani sestanki prosvetnih delavcev in onih, ki so po sindikatih in organizacijah zadolženi za ta sektor dela. Udeležba je bila vedno zelo skromna in pičila.

Tako je bil tudi v okviru letošnjega Prešernovega tedna, v ponedeljek dne 3. februarja, javno in pravočasno sklican sestanek vseh aktivnih kulturnih in prosvetnih delavcev, povabljeni pa so bili tudi oni, ki se vsaj pasivno udeležujejo našega dela. Na tem sestanku naj bi se iz oči v oči in iskreno pogovorili o našem prosvetnem delu, o njegovih napakah, slišali bi mnenja zastopnikov množičnih organizacij, sindikatov in prebivalstva sploh — kaj žele, kako naj bi delali, kake so potrebe na terenu — skratka, vse tiste zavogalne nekonstruktivne in malomeščanske kritike ne maramo; želimo, da se o javnih kulturnih stvareh javno razpravlja in z združenimi močmi tudi napake odpravlja. Vse po tisti slovenski rečenici: več oči več vidi, več glav več zna, več src bolj prav pogodi čustva vsega ljudstva.

Odziv na ta sestanek, ki naj bi dal smernice za vse naše prosvetno delo do prihodnjega Prešernovega tedna, je bil tako

sramotno skromen, da moramo to javno povedati. Prišlo je le 17 oseb! Dvorana je zevala od praznine.

Če bi pa razglasili ples do jutra ali pa kako senzacionalno prireditev bi bil odziv vsekakor drugačen. Ali pa, če bi razglasili množični sestanek, kjer se bo pralo umazano perilo in sploh zadeve, ki v javnost ne spadajo, potem bi bila nabito polna največja dvorana.

Če pa skličemo sestanek radi prosvete, če vabimo k študiju ustave, če priredimo v okviru ljudske univerze še tako važno predavanje — potem dvorane zevajo od praznine. Na vse te sestanke prihaja le peščica najzvestejših, ki številčno nikakor ne morejo predstavljati velikega Kranja; tistega košatega mesta, ki je bilo že večkrat kar bolešno ponosno na svojo naprednost. In ali v sindikatih in OF organizacijah res ni nobene žeje po kulturi in prosveti? Najbolj moramo bičati kričeče dejstvo, da niti večine onih, ki so odgovorni za ta sektor dela, ni blizu.

Če nam je res kaj mar naše slovenske kulture, ki jo moramo posredovati delovnim množicam, moramo v bodoče prihajati vsaj tisti, ki smo bodisi poklicno, službeno ali organizacijsko vezani na to delo.

Kar točno povem, kdo vse bi na te kulturne sestanke predvsem morali vedno prihajati sami ali pa poslati svojega opolno-močenega namestnika: vsi aktivni in upokojeni profesorji in učitelji, ravnatelji vseh šol, vsi javni kulturni delavci (pisatelji, slikarji), okrajni in mestni prosvetni referenti z vsem osebjem svojih oddelkov, zastopniki gledaliških odrov, knjižnic, pevskih zborov in godbe, krajevni dopisniki časopisja, vsi referenti za Agit-prop, vsi sindikalni prosvetarji (iz vseh podružnic in grup, ne le iz KSS), vsi odgovorni odborniki za prosveto pri naših množičnih organizacijah (LMS, AFŽ, OF), zastopniki višjih razredov gimnazije in strokovnih šol; skratka vsi, ki lahko posredujejo svoje znanje ljudstvu. Danes nismo upravičeni le sprejemati — tudi dajati moramo! Čim več ljudi bo delalo — tem manj jih bo zabavljalo. Potem bo povsod več razumevanja za težave, ki nas trenutno tarejo.

Skrivanje nekaterih za strokovnjakarstvo, za preobremenjenost v službi, na drugi strani pa posedanje v kavarni — je prav take narave kot tista revščina, ki ne more plačati prispevka za socialni fond ali pa dinarja za knjige primorskim in koroškimi rojakom — na drugi strani pa kliče litre vina na mizo in jih brez obotavljanja plačuje.

Zato se moramo v prihodnjem Prešernovem letu temeljito poboljšati. Da se ne bo več zgodilo, da bi na javno prireditev v spomin koroškega plebiscita in rapalske tragedije prišlo le 19 oseb. Zelo nevljudna razvada je pri nas tudi netovariško

določanje terminov za prireditve. Ne cepimo že itak pičlih sil s tem, da istočasno prirejamo razne važne sestanke. Nekoliko več obzirnosti in pozornosti ne bi prav nič škodovalo.

Ko smo se v nedeljo, 2. februarja dopoldne, ob 11. uri poklonili spominu Prešerna na njegovem grobu, je bila istočasno sklicanih tudi nekaj drugih sestankov, eden celo na okraju. Ob 11. uri bi se sleherno zborovanje prav lahko prekinilo vsaj za 10 minut in bi potem poklonitev na grobu našega velikega pesnika, ki nam je dal s svojimi naprednimi idejami, posebno v „Zdravljici“, še danes veljaven politični koncept, kakršnega ima le malokateri narod, mnogo lepše uspela. Za to netaknost ni nobenega opravičila. Saj je proslava Prešerna stvar vse naše LR Slovenije!

Sleherno drugo mesto bi bilo ponosnejše, če bi v njegovi sredi počivalo srce tako velikega pesnika in človeka.

Naj nam bodo te in podobne napake, ki smo jih zagrešili v preteklem Prešernovem letu glasen memento, da ne gre le za obnovo naše materialne produkcije, ampak tudi za obnovo našega duha in kulturnega življenja. v smislu pesnikovih naprednih načel.

Črtomir Zorec

